

nævnte mere omfattende bliver kun små scener taget frem til støtte for teoriudviklingen. Analyse materialet er udvalgt, så det overbevisende illustrerer terminologidiskussionen, men det er uden historisk bredde og repræsentativitet, hvilket må beklages. Materialet er naturligvis principielt uafgrænset, men netop derfor kalder det også på et eller andet ekspliciteret udvælgelsesprincip. PKHs eksempelvalg går (sådan opleves det i hvert fald) i for høj grad efter princippet: Jeg tager, hvad der passer i mit kram. Historiske perspektiveringer dukker sporadisk op, men overvejelserne i disse får ikke lov til at strukturere afhandlingens komposition. Emnet frister konstant til digressioner i alle retninger, men for at komme frem til sit mål har PKH måttet pålægge sig en vis askese. Efter godt én sides forsøg på at trække en overordnet udviklingslinje skriver han: »Jeg vil ikke gå videre ind i disse udviklingsperspektiver, men i stedet forsøge at begrebs- og anskueliggøre ... « Jeg synes, det er lidt ærgerligt, men på den anden side har det været prisen for at fastholde fokus på projektets kerne: at vise karakterens mediator-funktion i interferensfeltet mellem den indlevende læsning og den demaskerende tydning.

PKH har med sin afhandling ikke netop bevæget sig ind i et nyt og ukendt felt; han har derimod gjort noget, der er mere usædvanligt. Han har kastet nyt lys ind i et felt, vi troede, vi til trivialitet var bekendt med. At dette felt så samtidigt venter på andre undersøgelser, er ikke det mindst betydningsfulde ved afhandlingen.

Isak Winkel Holm

Metaforens vrangvendinger

Detlef Otto: *Wendungen der Metapher. Zu Übertragung in poetologischer, rhetorischer und erkenntnistheoretischer Hinsicht bei Aristoteles und Nietzsche.* München 1998 (Wilhelm Fink Verlag).

Aristoteles er tydeligvis i tvivl om metaforens filosofiske respektabilitet. På den ene side skriver han i *Retorikken* og *Poetikken*, hvordan metaforen lever op til den retoriske dyd om talens klarhed (*saphes*), så det at skabe metaforer ligefrem er væsensbeslægtet med det at tænke. På den anden side hedder det i *Topikken*, at alle metaforer er uklare og utydelige (*asaphes*), hvorfor filosoffer i det hele taget gør klogest i at undgå den slags. For Aristoteles har metaforen altså janusansigt: på forsiden et nyttigt kognitivt redskab, på vrangside den mest skandaløse meningsopløsning.

Metaforens spaltethed er udgangspunktet for den unge tyske litterat Detlef Ottos stort anlagte doktorafhandling, *Wendungen der Metapher*. I sine på en gang pertentlige og perspektivrige læsninger af to af metaforologiens største koryfæer, Aristoteles og Friedrich Nietzsche, forsøger Detlef Otto at give et signalement og en tolkning af metaforens meningsnedbrydende vrangside.

Afhandlingens første del handler om Aristoteles, som gør mest ud af den harmoniserende historie om, at metaforens gådefulde betydningsfylde blot må forstås som en kort, ubehagelig overgang, før det hele heldigvis ender trygt i en

klar og entydig mening. Eller i det mindste i en flertydighed, som lader sig overskue. Det er nogenlunde den samme historie, som Ricœur fortæller et par årtusinder senere i sin berømte afhandling om den levende metafor. Heroverfor fremhæver Detlef Otto, at den meningsfylde, der åbner sig i den metaforiske proces, ikke restløst lader sig re-appropriere i en entydig mening. Hvis man læser Aristoteles omhyggeligt nok, og det vil for Detlef Otto sige dekonstruktivt nok, kan man vise, at metaforen ikke nødvendigvis bøjer sig teleologisk og artigt mod den ene mening, men i stedet åbner et »potentielt uafslutteligt net, en åben række af mulige sammenligninger«, som hverken taleren eller tilhøreren har mulighed for at kontrollere (p. 169). Argumentet er hentet fra Derrida og handler altså om, at sprogets ubegrænsede mængde af kontekstualiseringsmuligheder undergraver muligheden for at garantere en stabil meningsfylde.

Anden del af afhandlingen handler om Nietzsche. I den for dekonstruktionen kanoniske tekst »Om sandhed og løgn i udenommorsk forstand« spalter Nietzsche metaforen på nogenlunde samme måde som Aristoteles. På den ene side er metaforen i ledtog med sandheden. Ifølge Nietzsche er »anskuelsesmetaforene« blot det første led i abstraktionsbevægelsen fra den levende sansning til den forstenede katedral af filosofiske begreber. Men på den anden side er metaforen også i opposition til den begrebslige sandhed. Det bliver tydeligt i tekstens korte afsluttende afsnit, hvor Nietzsche pludselig skifter gear og giver sig til at beskrive den kunstneriske metafordannende »drift« som en urkraft af dionysisk tilsnit, der destruerer

etablerede meninger med sin overvældende lavastrom af gådefulde metaforer. I en skitse fra samme periode formulerer Nietzsche spaltetheden ved at tale om to »forskellige metaforverdener«, idet metaforen både kan tjene som en stabilisering og en destabilisering af den gældende orden.¹

Tragediens fødsel har en mere indirekte sammenhæng med afhandlingens centrale metaforteoretiske ærinde, blandt andet fordi Nietzsche kun nævner ordet metafor en enkelt gang i debutværket. Men det er så til gengæld en bog om overføringer. Ifølge Nietzsche overføres den bagvedliggende metafysiske instans til tragediekorets dionysiske musik, som igen overføres til det synlige apollinske scenebillede, for nu bare at nævne de vigtigste. Der har været tradition for at læse hele tragediebogens komplicerede overføringsapparat som en emanantistisk teori, altså som en historie om, hvordan verdens metafysiske kerne bærer sig ad med at stråle ud i tragediens synlige skikkelser. Detlef Ottos ambition er imidlertid at vise, hvordan Nietzsche modsiger sin egen metafysiske historie, hvis man læser ham omhyggeligt nok. Så fremgår det nemlig, at den dionysiske ur-sandhed ikke går forud for, men tværtimod genereres i tragediescenens apollinske maskineri af mediale overføringer.

I alle tre læsninger er det Detlef Ottos intention at dreje metaforen væk fra dens alliance med sandheden, forstået enten som reference til et objekt i verden eller som emanation af et eller andet metafysisk grundprincip bag verden. I stedet peges på metaforens meningsfjerne vrangside, som blokerer bevægelsen mod mening, og som gør, at tolkningen uhjælpeligt bliver hængende

i et ubegrænset netværk af metaforiseringsmuligheder. På denne vrangside åbenbarer sproget sig som musikalsk og umenneskeligt, det repræsenterer ikke noget, men præsenterer i stedet en atropisk og asemantisk performativ kraft. Afhandlingens undertitel taler ganske vist om at undersøge overføringen i »poetologisk perspektiv«, men i Nietzsche-læsningerne bliver det tydeligt, at den dominerende erkendelsesinteresse ikke er poetologisk eller tropologisk, men snarere bevæger sig gennem metafor-teorien mod mere generelle sprogfilosofiske indsigter.

Som det fremgår, er der tale om dekonstruktiv tankegods, og man kunne måske beskrive Detlef Otto som tilhørende en tredje generation af dekonstruktører. Den første generation bestod af Derrida og Paul de Man selv, kunne man sige, den anden af alle de Derrida-elever i 70'erne og 80'erne, der alt for ofte overså nuancerne i de tekster, de havde med at gøre, til fordel for en jublende dogmatisk gentagelse af dekonstruktive læresætninger. Hvis der findes en tredje generation, adskiller den sig ved snarere at være hermeneutisk end dogmatisk. For Detlef Otto er dekonstruktionen det, som den vel egentlig også var fra begyndelsen af: en særlig form for avanceret hermeneutisk sensibilitet over for sprækker og inkongruenser i en tekst.

Den udogmatiske hermeneutiske diskretion er både afhandlingens store force og dens problem. At det også er et problem skyldes, at Detlef Otto ikke giver sig selv mulighed for at formulere og diskutere de dekonstruktive indsigter, der danner udgangspunkt for hans sindrige og omfangsrige læsninger. Det betyder, at han mere eller mindre ube-

set overtager en række problemer hos Derrida og de Man.

Det bliver tydeligt i diskussionen af metaforens negative og meningsophævede vrangside. For både Aristoteles og Nietzsche er der som sagt tale om et enten-eller: enten er metaforen solidarisk med sandheden, eller også opløser den al mening i den asemantisk brusende orakeltone. I »La mythologie blanche« accepterer Derrida denne disjunktion som en given sag og skriver, at hvis metaforen ikke vender sig som en heliotrop mod sandhedens sol, så skejer den ud i en »bundløs« og total negativitet. Også Detlef Otto overtager dette tanke-mønster og skriver, at man på metaforens vrangside *udelukkende* hører den klingende og drønende performative kraft, som ophæver *al* mening i *ren* irritation (pp. 465, 467).

Det er påfaldende, at Detlef Otto problematiserer stort set alle begrebspar hos Aristoteles og Nietzsche, undtagen lige netop den skarpe sondring mellem metaforisk ret og vrang, mellem positiv mening og negativ støj. Det er formentlig fordi disjunktionen passer så godt med en udiskuteret dekonstruktiv ambition om at fastholde metaforens asemantiske bevægelse som en blindgyde, der fører væk fra al mening. Man kunne tale om dekonstruktionens karakteristiske behov for at hypostasere den metaforiske negativitet.

Spørgsmålet er imidlertid, hvor frugtbart det er at hypostasere metaforens vrangside på den måde. Hvis man holder sig til litterære metaforer, er de meget sjældent enten fuldkommen forståelige eller fuldkommen uforståelige, men befinder vel sig snarere et eller andet besværligt sted midt imellem. Opgaven for en eventuel kommende fjerde

generation af dekonstruktører kunne så passende være at undersøge, *hvordan* forside og vrangside interagerer i den litterære metafor, og altså ikke nøjes med pege på, *at* der foregår en meningsnedsmeltning i den metaforiske proces, og hurra. Sagt på en anden måde: Detlef Otto afdækker forbilledligt de beskrivelser af metaforisk støj, som man kan grave frem hos Aristoteles og Nietzsche, og han vælger at tolke dem sprogfilosofisk som et *symptom* på en performativ lingvistisk kraft. En undersøgelse af metaforens vrangside i poetologisk og tropologisk perspektiv ville snarere have til opgave at undersøge den *funktion*, som tilkommer den metaforiske meningsirritationen i konkrete litterære tekster. For et sådant arbejde vil Detlef Ottos afhandling om metaforens bortvendte ansigt under alle omstændigheder stå som et væsentligt og inspirerende pejlemærke.

1. Friedrich Nietzsche: *Werke. Kritische Studienausgabe*, ved Giorgi Colli og Mazzino Montinari, Berlin/New York 1988, bd. 7, p. 491.

Jørgen Holmgaard

Kulturradikalisme

Klaus Rifbjerg, Ebbe Kløvedal Reich, Jørgen Knudsen m.fl.: *Den kulturradikale udfordring – en antologi*, Kbh. 2001 (Tiderne Skifter).

1990'erne og årene siden har været en tid med et meget begrænset politisk engagement i de intellektuelle lag. Måske

derfor har der hos en del ældre engagerede, som tomrummet har givet en tænkepause, været lejlighed til at fundere over personer og strømninger i de tidligere perioder, hvor engagementet på en helt anden måde flammede og profilerede offentlighedens politisk-kulturelle fronter. I slutningen af 1990'erne udkom Jørgen Knudsens flerbindsbiografi om Georg Brandes (omtalt i *K&K* 87). Sidste år udkom Per Stig Møllers Kaj Munk-biografi (anmeldt i *K&K* 91). Og omtrent på samme tid afholdtes en forelæsnings- og diskussionsrække på Københavns Universitet om 'kulturradikalismen'. Bidragene til denne forelæsningsrække er efterfølgende blevet udgivet i form af den bog, som her skal omtales.

Bogens titel indeholder ordet 'udfordring', og man spørger sig naturligt, af hvad og for hvem kulturradikalismen opleves som en udfordring. Men spørgsmålet er forkert stillet. Bogens bidrag er næsten alle historisk orienterede, og ordet udfordring skal forstås svarende hertil. Bidragene belyser, hvad de kulturradikale standpunkter historisk set *har* udfordret i tidligere politiske og kulturelle sammenhæng. Hvad de aktuelt udfordrer eller skulle kunne udfordre, er der i bogen derimod få bud på, selv om længslen efter en -isme, der stadig udfordrer, ikke desto mindre er meget mærkbar. Kulturradikale har traditionelt opfattet sig selv som kontroversielle, ungdommeligt oprørske og oppositionelle, kort sagt 'farlige' for de herskende synspunkter. Intet er for en sådan tradition sværere eller ubehageligere end at fornemme, at det måske er så som så med udfordringen. At de, som skulle føle sig udfordrede og tage handskenen op, synes at være mere eller min-